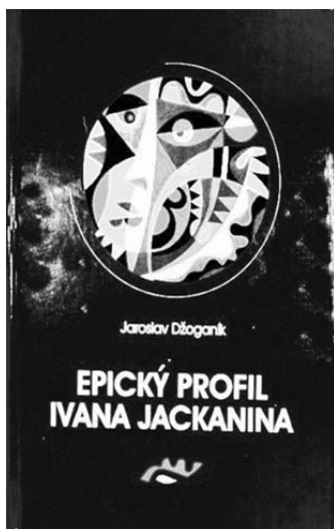

РЕЦЕНЗІЇ

ЯРОСЛАВ ДЖОГАНІК ПРО ТУГУ ЗА ВТРАЧЕНИМ ІДЕАЛОМ¹

Системного дослідження про українську літературу Східної Словаччини немає досі. А між тим ця найзахідніша гілка, сторінка розлогого українського літературного древа давно чекає на чесну, неупереджену, фахову оцінку. Територіальна відірваність від решти українських земель без наслідків не минає: з'являються великі

спекуляції довкола малого терену – невід'ємної духовної складової історичного Закарпаття. Одним із тих, хто копійкою працею доводить приналежність свого, малого, до загальноукраїнського великого, є науковець Ярослав Джоганик.

Ще під час навчання у Пряшівському університеті в якості студента та аспіранта молодий дослідник зосереджується на творчості українських митців Словаччини. На сторінках фахових словацьких та закордонних видань одна за одною з'являються його публікації, присвячені сучасній українській прозі Словаччини, до прикладу, “Súčasná ukrajinská literatúra na Slovensku v jej vzťahu k slovenskému a ukrajinskému literárnemu kontextu”, “Súčasná ukrajinská próza na Slovensku: umelecká polemika s človekom a spoločnosťou”, “Krizový stav človeka ako cieľová motivácia dramatismu v súčasnej ukrajinskej literatúre na Slovensku”, “Súčasná ukrajinská literatúra na Slovensku: diskurz času a estetiky”, “Художня продукція та продуктивна художність сучасної української прози Словаччини”, “Динаміка постмодерністських елементів сучасної української прози Словаччини” та десятки інших.

Докладний аналіз доробку таких знакових митців, як Іван Мацинський, Єва Бісс, Іван Яцканин, Надія Вархол, Степан Ганущин, Ілля Галайда та

ін., зі сторінок окремих публікацій переростає в ґрунтовну монографію “Epické impresie” (“Епічні імпресії”), що побачила світ в Ужгороді 2006 року. Вчений, зокрема, простежив авторську поетику та виразальну техніку згаданих митців, визначив їх місце у словацькому та українському літературному процесі.

Нині ім'я Ярослава Джоганика добре знане у слов'янському світі. Обдарований педагог, публіцист, перекладач, автор вишівських підручників, посібників та методичних розробок, активний учасник та організатор міжнародних конференцій з проблем сучасної славистики тощо, попри всю багатогранність зацікавлень, не зраджує науковим інтересам. Ба більше: літературознавець невпинно розширює діапазон мистецького поступу – досліджує словацько-українські взаємини, простежує актуальні питання сучасної української та словацької літератур, відслідковує нові тенденції в галузі художнього перекладу й под. Свідченням цього є хоча б такі глибокі розвідки, як “Український компонент в літературній критиці штурівського періоду”, “Поетичний інструментарій словацького та українського символізму: Іван Краско і Зореслав”, “З розвитку словацько-українських взаємин на зламі століть”, “Петро Скунець між українськими Карпатами та словацькими Татрами” й ін.

Та все ж науково-творча доля Я. Джоганика нерозривно пов'язана передусім з рідною Пряшівщиною. І цей маленький материк – у всіх його життєвих, людських, навіть цивілізаційних проявах – до деталей, до дрібниць відтворено талановитим письменником і публіцистом Іваном Яцканіном, автором книг “Місце проживання” (1987), “Усе залишиш” (1990), “Тіні й шрами” (1994), “Втеча” (1995), “Дерев'яний смуток” (1997), “... як збиті пси...” (1998), “Вернісаж” (2000), “Ангел над містом” (2001), “В усьому винні чоловіки” (2004), “Чорний ящик зрілої дами” (2009), “Втеча без вороття” (2010), “Задуха” (2013), “Пора вузьких пристижних вулиць” (2013) та ін., лауреатом багатьох престижних премій у галузі літератури. Саме до доробку цього прозаїка Ярослав Джоганик звертається упродовж більш ніж двох десятиліть (як засвідчує бібліографія праць ученого, перша стаття “Етичні кореляції персонажів в оповіданнях Івана Яцканіна” побачила світ у “Дуклі” 1994 р.).

Ще у своїх “Епічних імпресіях” Я. Джоганик вагоме місце відводить прозі

¹ Рец. на монографію: Jaroslav Džoganik. Epický profil Ivana Jackanina = Ярослав Джоганик. Епічний профіль Івана Яцканіна. – Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2015. – 120 с.

І. Яцканина. Порівнюючи її з доробком інших тогочасних митців Східної Словаччини, вважає, що рання проза І. Яцканина за жанром і тематикою є найближчою до оповідань І. Галайди. Однак “якщо І. Галайда створює експресивний соціальний образ села, змальований ліричними фарбами, то І. Яцканин націлений на емоційне освоєння інтимних сторінок сільської людини і на його внутрішній контакт з оточенням” (J. Džoganík, “Epické impresie”, s. 186).

Загалом прозі І. Яцканина вчений присвятив більш ніж десяток критичних розвідок та окреме монографічне дослідження “Epický profil Ivana Jackanina” (Ужгород, 2015). Глибину науково-мистецької інтерпретації палітри текстів І. Яцканина прозраджує уже сам зміст видання, розкодовують назви розділів, що є ключами до проникнення в суть тем і проблем, порушених автором: *genéza sociálnych anomálií v Trvalom bydlisku; hľadanie harmónie domova (svoje a cudzie ako morálno-psychologický problém); túžba za strateným ideálom v Tieňoch a jazvách; problém implantovania sveta do postáv na Úteku (s návratom); drevený smútok ako životný údel; krízový stav človeka ako cieľová motivácia dramatismu (knihy poviedok ... ako zbití psi...); pozvanie na Vernisáž (nových tém a schém); záhada nelietajúceho anjela; môžu za všetko chlapi?; analýza čiernych skriniek ľudských duší; úteky, rázcestia, návraty (namiesto doslovu).*

І. Яцканинові вдається згустити всього кількома штрихами, акцентами, влучними метафорами епічну палітру, натягти жилки кульмінаційного стержня до надриву, схопити ледь уловиму вібрацію порухів душі, висмикнути буденну, непримітну на перший погляд волосину з куделі життя й випрясти з неї неповторний образ, розкривши до максимуму єство свого сучасника, побачити (чи почути), а затим виносити, вистраждати, переболіти й, зрештою, відтворити в малому велике. “Почуттєві події з екзистенційним ядром, баладні оповіді про самотні індивідууми – це синонімічний компонент глибинного спостереження за дійсністю, наслідком чого є скепсис і руйнування людської комунікації, – твердить Я. Дžоганик. – Яцканинове дослідження людини – це, власне, відкриття станів і взаємин, що свідчать про граничні миттєвості істотної напруги та зворушливий заповіт персонажів. Кореляційне їх уведення в дію вихо-

дить з усталеної інтерпретації моральних правил, і хоча автор порушує гармонію життєвого середовища, однак він не переступає межі можливих та логічних рішень. Найвиразніші епічні кроки письменника направлені на полісемантичність художнього знаку, на внутрішню рефлексію відхилень у людських стосунках”.

Безперервно навчаючись у життя, нещадно перепускаючи через себе його метаморфози, Іван Яцканин дедалі впевненіше ступає рідними обширами. Ступає з вигостреним кристалами нежданих снігових хурделиць зором та вправним мистецьким ралом. Саме тому письменникові вдалося так глибоко виразити гірку правду народної душі, виписати характер вічно гнобленого, цькованого різними системами й режимами українця-русина, часто загубленого у колотнечі життєвороту, зжертого урбанізацією, асиміляцією... Закоріненому в життєдайному Ряшеві, Івана Яцканина це не просто болить, – кривавить... Герої його з острахом озираються: що ж нас чекає? як вижити з підгризеним корінням? чому ангели скидають крила?

У своїх міркуваннях Я. Дžоганик суголосий з Д. Павличком: “Пошуки й відсутність ідеалу, – це, здається, причина трагедії майже всіх героїв Івана Яцканина. Хоч вони люди різних характерів, трагічні події їхнього життя поєднуються в суцільний образ страждань народу з різних околиць письменника”. Справді, погоджується Я. Дžоганик, Яцканинові герої “не мають не тільки ідеалів, але й ідеї, візії життєвих перспектив. Повертаються на “місце катастрофи”, коли з усім покінчено” (Epický profil Ivana Jackanina, s. 107).

Можемо констатувати, що критична інтерпретація та аналіз поетики художнього тексту, його мови, стилю, виражальних засобів, образного матеріалу, нараційних принципів тощо є ґрунтовними і глибокими; дослідник акцентує на особливостях композиційних прийомів, простежує типологію та індивідуальність персонажів І. Яцканина у різні періоди його творчого шляху, який, зауважимо, триває понад три десятиліття. Зосереджуючись на естетичних цінностях моделювання художнього світу у його взаємозв'язку із соціально-національними реаліями у доробку прашівського прозаїка, Я. Дžоганикові справді вдалося створити правдивий епічний профіль свого непересічного сучасника – Івана Яцканина.

Тетяна Ліхтей,
доцент кафедри словацької
філології УжНУ

Рецензія надійшла до редакції 25.08.2015 р.